

1001-8.TK.101.2023

P 8/23

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z pytaniem prawnym Sądu Apelacyjnego w Krakowie, „czy art. 88 § 1 oraz art. 88 § 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2023 r. poz. 1093) jest zgodny z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP

- na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) –

przedstawiam następujące stanowisko:

postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) – wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Krakowie (dalej: „Sąd” lub „Sąd pytający”), postanowieniem z maja 2023 r., sygn. , przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu przytoczone na wstępie pytanie prawne, sformułowane na tle

rozpoznawanej apelacji w sprawie z powództwa A. S i M. P. przeciwko „I” S.A. w K o zapłatę. Do rozpoznania apelacji wyznaczony został skład jednoosobowy.

Sąd pytający wskazał, że Sąd Najwyższy – orzekając w składzie siedmiu sędziów – wydał w dniu 26 kwietnia 2023 r. uchwałę o sygn. III PZP 6/22, zgodnie z którą „[r]ozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 2095 z późn. zm.) ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.)”. Sąd Najwyższy postanowił nadać uchwale moc zasady prawnej i ustalił, że przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia. Sąd pytający podkreślił, że uchwała zapadła większością głosów a trzech sędziów złożyło zdanie odrębne.

Sąd przypomniał, że – zgodnie z art. 88 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2023 r. poz. 1093; dalej: „u.SN”) – jeżeli jakkolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi całej izby (§ 1), oraz że jeżeli skład jednej izby Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej uchwalonej przez inną izbę, rozstrzygnięcie następuje w drodze uchwały obu izb. Izby mogą przedstawić zagadnienie prawne do rozpoznania przez pełny skład Sądu Najwyższego. Z tych unormowań wynika tzw. „zasada związania” Sądu Najwyższego uchwałami mającymi moc zasady prawnej. Odstąpienie od zasady prawnej może nastąpić jedynie w stosownym, wynikającym właśnie z zaskarżonych przepisów art. 88 § 1 i 3 u.SN, trybie.

Zdaniem Sądu pytającego, zaskarżone przepisy naruszają art. 178 ust. 1 Konstytucji, który wyraża zasadę niezawisłości sędziowskiej i związaną z nią – zasadę podległości sędziego tylko Konstytucji oraz ustawom. Sąd podkreślił też, że w konstytucyjnym katalogu źródeł prawa brak „uchwał Sądu Najwyższego, którym nadano moc zasad prawnych”.

Sąd przyznał, że nie jest wprost związany uchwałą Sądu Najwyższego o mocy zasady prawnej, lecz z uwagi na fakt, że „w praktyce każda sprawa może trafić do Sądu Najwyższego czy to wskutek złożenia skargi kasacyjnej, czy to w formie skargi na orzeczenie sprzeczne z prawem, czy też w formie skargi nadzwyczajnej to w sposób pośredni jest związany taką zasadą. Oznacza to, że uchwały Sądu Najwyższego mające moc zasady prawnej w praktyce funkcjonują jako normy prawne. Zatem w praktyce sądy powszechne również są nimi związane” (uzasadnienie pytania prawnego, s. 2).

Uzasadniając przesłankę funkcjonalną przedstawionego pytania prawnego Sąd podkreślił, iż sprawa, w której rozpoznaje apelację, jest „sprawą kasacyjną”, „a więc sprawa najprawdopodobniej trafi do Sądu Najwyższego wskutek złożonej skargi kasacyjnej. W przypadku rozpoznawania sprawy przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego będzie ona (tj. Izba Cywilna Sądu Najwyższego – przyp. wł.) związana omawianą uchwałą (tj. uchwałą z dnia 26 kwietnia 2023 r., sygn. III PZP 6/22 – przyp. wł.). W przypadku rozpoznania sprawy przez skład 1 osobowy, Izba Cywilna Sądu Najwyższego będzie musiała uchylić wyrok Sądu Apelacyjnego stwierdzając nieważność postępowania” (uzasadnienie pytania prawnego, s. 2). Sąd pytający zaznaczył jednocześnie, że „formalnie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. «o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych» obowiązuje i brak jest podstaw do wyznaczenia składu 3 osobowego przez Prezesa Sądu, albowiem sprawa nie jest

szczególnie zawiła ani też nie ma precedensowego charakteru. Brak również podstaw do wyznaczenia z urzędu składu 3 osobowego, ponieważ obowiązuje art. 15zsz¹ ust.1 pkt 4 w/w ustawy z dnia 2 marca 2020 r.” (uzasadnienie pytania prawnego, s. 2-3).

Sąd stwierdził, że w przypadku stwierdzenia niekonstytucyjności art. 88 § 1 i 3 u.SN uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., sygn. III PZP 6/22 nadal będzie miała moc zasady prawnej, lecz nie będzie formalnie wiązała Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, a zatem brak będzie podstaw do stwierdzenia nieważności postępowania w sprawie, na tle której wywiedziono pytanie prawne. Sąd pytający rozpozna wówczas apelację w składzie 1 osobowym. W przypadku stwierdzenia – przez Trybunał Konstytucyjny – zgodności zakwestionowanych przepisów z Konstytucją, Sąd pytający wystąpi do Prezesa Sądu lub do przewodniczącego wydziału o wyznaczenie składu 3 osobowego.

Dodatkowo Sąd podkreślił, iż odpowiedź na przedstawione pytanie prawne będzie mieć znaczenie tylko wówczas, gdy Trybunał Konstytucyjny uzna, że art. 15 zsz¹ ust. 1 pkt 4 z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095 ze zm.; dalej: „ustawa COVID-19”) jest zgodny z Konstytucją. Sąd pytający przypomniał, że przed Trybunałem Konstytucyjnym zawiła sprawa ze skargi konstytucyjnej, sygn. SK 34/13, w której zakwestionowano wskazany przepis ustawy z dnia 2 marca 2020 r.

Warunkiem merytorycznego odniesienia się do zarzutów przedstawionych przez Sąd pytający zaskarżonej regulacji art. 88 § 1 i 2 u.SN jest formalna dopuszczalność pytania prawnego. Pytania prawne kierowane przez sądy do Trybunału Konstytucyjnego są bowiem formą inicjowania procedury konkretnej kon-

troli norm, a dopuszczalność merytorycznego rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny pytania prawnego uzależniona jest od spełnienia przesłanek określonych w art. 193 Konstytucji oraz art. 52 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393; dalej: „u.o.t.p.TK”).

Zarówno w orzecznictwie, jak i literaturze przedmiotu, jeszcze na gruncie poprzednio obowiązującego art. 32 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.), którego odpowiednikiem – w zakresie, w jakim formułował warunki dopuszczalności pytania prawnego – jest art. 52 u.o.t.p.TK, sformułowano tezę co do wyznaczenia trzech przesłanek warunkujących możliwość wystąpienia z pytaniem prawnym – podmiotowej, przedmiotowej i funkcjonalnej (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2004 r., sygn. P 16/03, OTK ZU nr 4/A/2004, poz. 36). Pierwsza, dotycząca podmiotu uprawnionego do wystąpienia z pytaniem prawnym, przyjmuje, że jest nim sąd, rozumiany jako państwowy organ władzy sądowej, oddzielony i niezależny od legislatywy i egzekutywy (chodzi tutaj o „każdy sąd”, niezależnie od jego miejsca w strukturze organizacyjnej sądownictwa). Zgodnie z przesłanką przedmiotową, pytanie prawne może dotyczyć zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą. Trzecią, niezwykle istotną, przesłanką dopuszczalności merytorycznego rozpatrzenia pytania prawnego przez Trybunał Konstytucyjny jest przesłanka funkcjonalna, w myśl której wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego jest uzasadnione, gdy od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2005 r., sygn. P 7/04, OTK ZU nr 5/A/2005, poz. 53 oraz postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 29 marca 2000 r., sygn. P 13/99, OTK ZU nr 2/2000, poz. 68; z dnia 12 kwietnia 2000 r., sygn. P 14/99, OTK ZU nr 3/2000, poz. 90 i z dnia 27 kwietnia 2004 r., sygn. P 16/03, *op. cit.*). Pojęcie „wpływu na rozstrzygnięcie sprawy”, zgodnie z przyjętym przez doktrynę

i orzecznictwo sposobem rozumienia, oznacza, iż „zależność między sprawą toczącą się przed sądem a pytaniem prawnym powinna polegać na tym, że rozstrzygnięcie sądu pytającego będzie inne w sytuacji orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o niekonstytucyjności przepisu, którego pytanie dotyczy, a inne w sytuacji orzeczenia o konstytucyjności takiego przepisu” (*vide* – J. Trzcíński, M. Wiácek, Uwagi do artykułu 193 Konstytucji, [w:] L. Garlicki [red.] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, Warszawa 2007, s. 11). Wskazanie przez art. 193 Konstytucji na związek pytania z rozstrzygnięciem sprawy toczącej się przed sądem dowodzi jasnej intencji ustrojodawcy, aby przy pomocy pytania prawnego nie inicjować kontroli generalno-abstrakcyjnej (*vide* – B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 861). Pomiędzy przepisem zakwestionowanym pytaniem prawnym a stanem faktycznym sprawy rozpoznawanej przez sąd pytający musi więc zachodzić relacja uzasadniająca zastosowanie tego przepisu w sprawie zawisłej przed sądem pytającym. Istnienie takiej relacji można zaś przyjąć tylko wtedy, gdy w razie utraty mocy obowiązującej przez przepis poddany kontroli Trybunału Konstytucyjnego orzeczenie wydane w sprawie rozpatrywanej przez sąd pytający będzie miało treść różną od tej, którą miałyby w razie, gdyby orzeczenie w sprawie zostało oparte na zakwestionowanym przepisie (*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 15 października 2009 r., sygn. P 120/08, OTK ZU nr 9/A/2009, poz. 143 oraz z 7 dnia września 2010 r., sygn. P 2/10, OTK ZU nr 7/A/2010, poz. 69).

Trybunał Konstytucyjny w swym orzecznictwie wyraźnie akcentuje, że związek funkcjonalny polega na tym, że od odpowiedzi na pytanie prawne, a więc od stwierdzenia, czy kwestionowane unormowanie jest zgodne z Konstytucją, zależy rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed sądem, który skierował takie pytanie (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 marca 2014 r., sygn. P 7/13, OTK ZU nr 3/A/2013, poz. 36). Przesłanka funkcjonalna wskazuje bowiem na związek między pytaniem prawnym a sprawą zawisłą przed

pytającym sądem, zaś cechą procedury związanej z rozpoznawaniem pytania prawnego, podobnie jak skargi konstytucyjnej, jest bezpośredni związek z ochroną praw jednostki. Dlatego też pytanie prawne może być wniesione wyłącznie na tle konkretnej sprawy, a jego przedmiotem może być wyłącznie przepis prawa, który ma bezpośredni związek z toczącym się postępowaniem. Tym samym przedmiotem pytania prawnego może być tylko ten przepis prawny, który będzie zastosowany przez sąd w toczącym się postępowaniu i na podstawie którego sąd jest zobowiązany wydać stosowne orzeczenie, a więc który będzie stanowił podstawę rozstrzygnięcia. Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę, że wymóg istnienia związku funkcjonalnego wynika z funkcji orzeczniczej konkretnego sądu, rozstrzygającego konkretną sprawę w konkretnym (zawisłym przed nim) postępowaniu (*vide* – postanowienie z dnia 27 czerwca 2018 r., sygn. P 103/15, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 44). W drodze pytań prawnych mogą więc podlegać ocenie Trybunału Konstytucyjnego te regulacje prawne, które będą wykorzystane (stosowane) w trakcie postępowania sądowego i które mogą doprowadzić organ sądowy do wydania na ich podstawie aktu stosowania prawa (orzeczenia). Mogą to być zarówno normy prawa proceduralnego, wyrażające tryb danego postępowania, jak i przepisy prawa materialnego, na podstawie których możliwa jest ocena stanów faktycznych. W przypadku zagadnień proceduralnych przesłanka funkcjonalna jest również spełniona, gdy utrata mocy obowiązującej zaskarżonego przepisu ma istotne znaczenie dla przebiegu postępowania sądowego, w szczególności dla realizacji podstawowych praw stron w tym postępowaniu, albowiem może zależeć od tego wynik sprawy (*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 16 października 2012 r., sygn. P 14/12, OTK ZU nr 9/A/2012, poz. 115, z dnia 16 października 2012 r., sygn. P 29/12, OTK ZU nr 9/A/2012, poz. 116 i z dnia 6 listopada 2013 r., sygn. P 24/13, OTK ZU nr 8/A/2013, poz. 129). Z tego względu w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że „zależność”, o której mowa w art. 193 Konstytucji, ma

charakter szerszy i mniej skonkretyzowany niż wymagania dotyczące skargi konstytucyjnej sformułowane w art. 79 ustawy zasadniczej (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2012 r., sygn. P 39/10, OTK ZU nr 2/A/2012, poz. 26). Stąd i związek funkcjonalny między odpowiedzią na pytanie prawne, a rozstrzygnięciem sprawy może być ściślejszy lub luźniejszy, w zależności od tego, czy przez sąd stosujący przepis rozumie się sąd wyrokujący *in merito*, czy także sąd kontrolujący prawidłowość innych postanowień kończących postępowanie w sprawie. Sąd może mieć bowiem wątpliwość konstytucyjną na różnych etapach rozpatrywania sprawy, w kwestiach wпадkowych, w postępowaniu rozpoznawczym albo odwoławczym. W konsekwencji pytanie prawne może przedstawić zarówno sąd orzekający merytorycznie, sąd odwoławczy, jak i sąd rozpoznający kwestię wпадkową (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2011 r., sygn. P 38/08, OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33; por. także A. Mączyński, J. Podkowiak, teza IV.D.2 do art. 193, [w:] M. Safjan, L. Bosek [red], *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz. Art. 87-243*, Warszawa 2016, 1265). Jednakże pamiętać przy tym trzeba, że kontrola konstytucyjności dokonywana w drodze pytania prawnego ma zawsze charakter incydentalny i jest możliwa jedynie w zakresie, w jakim rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem zależy od odpowiedzi na pytanie prawne. Sąd pytający winien zatem dokładnie uzasadnić, dlaczego dla prawidłowego rozstrzygnięcia toczącej się przed nim sprawy odpowiedź na pytanie prawne jest mu niezbędna (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. P 41/12, OTK ZU nr 2/A/2014, poz. 21).

W postanowieniu z dnia 19 kwietnia 2016 r., sygn. P 120/15, Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że „konkluzja pytającego sądu o przyszłym zastosowaniu merytorycznego rozstrzygnięcia Trybunału nie może być jedynie hipotetyczna, tj. wyrażona przez pytający sąd w tej fazie postępowania, w której nie można jednoznacznie stwierdzić, jakie będzie ostateczne rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed nim” (OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 16). Zwrócił również

uwagę, że „jeżeli nie można wykluczyć, że przepisy kwestionowane przez pytający sąd nie znajdą zastosowania w sprawie rozpatrywanej przez ten sąd, należy uznać je za irrelewantne, a w konsekwencji – przyjąć, że sama ich ocena prawna nie miałaby dla pytającego sądu praktycznego znaczenia. W takich wypadkach brak jest przesłanki funkcjonalnej, a tym samym występuje przeszkoda formalna przeprowadzenia merytorycznej kontroli konstytucyjności zaskarżonych przepisów, co skutkuje umorzeniem postępowania, z uwagi na niedopuszczalność wydania wyroku” (*ibidem*).

W postanowieniu z dnia 16 lutego 2009 r., w sprawie o sygn. P 104/08, Trybunał Konstytucyjny – podkreślając, że istotą przesłanki funkcjonalnej jest ścisła korelacja (zależność) treści zadanego przez dany sąd pytania prawnego z rozstrzyganą przez ten sąd sprawą – stwierdził zarazem, że służy ona m.in. uniemożliwieniu obchodzenia tej zależności, a przez to wykluczeniu zadawania przez sądy pytań „przy okazji” rozstrzyganej sprawy (czy – wedle określenia użytego w uzasadnieniu niniejszego pytania prawnego – uznaniu, że rozpoznawana sprawa „stanowi dobry asumpt do postawienia pytania prawnego”), gdyż mogłoby to prowadzić do niekonstytucyjnego poszerzenia granic legitymacji sądów do inicjowania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (*vide* – OTK ZU nr 2/A/2009, poz. 17).

W powołanym już postanowieniu z dnia z dnia 27 czerwca 2018 r., sygn. P 103/15, Trybunał przypomniał z kolei, iż sąd zwracający się z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego zobowiązany jest do wyjaśnienia, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało postawione (art. 52 ust. 2 pkt 5 u.o.t.p.TK). Jak podkreślił Trybunał, to na sędzię stawiającym pytanie prawne ciąży obowiązek stosownego do charakteru sprawy odrębnego wskazania, w jaki sposób zmieniłoby się rozstrzygnięcie sądu w toczącej się przed nim sprawie, gdyby określony

przepis utracił moc obowiązującą wskutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego o jego niezgodności z Konstytucją. Wymaganie to ma charakter bezwzględnie wiążący. Zarazem jednak Trybunał Konstytucyjny, jako organ działający na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji), ma kompetencję w zakresie oceny, czy sąd prawidłowo wykazał spełnienie przesłanki funkcjonalnej pytania prawnego (*vide – op. cit.*).

W przedmiotowej sprawie nie ma wątpliwości co do spełnienia przesłanek podmiotowej i przedmiotowej. Pytanie prawne nie spełnia natomiast przesłanki funkcjonalnej. Nie tylko nie wykazał jej Sąd pytający, ale również sama analiza sytuacji procesowej, w jakiej sformułowano pytanie prawne, wyklucza istnienie obiektywnej zależności pomiędzy odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy zawisłej przed Sądem pytającym, na tle której Sąd ten zainicjował przed Trybunałem Konstytucyjnym postępowanie zmierzające do kontroli konstytucyjności art. 88 § 1 i 3 u. SN. Brak przesłanki funkcjonalnej pytania prawnego manifestuje się na kilku płaszczyznach, których przedstawienie należy jednak poprzedzić krótką analizą zakwestionowanych unormowań.

Przepis art. 88 u.SN ma następujące brzmienie:

„Art. 88. § 1. Jeżeli jakikolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi całej izby.

§ 2. Odstąpienie od zasady prawnej uchwalonej przez izbę, połączone izby albo pełny skład Sądu Najwyższego, wymaga ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały odpowiednio przez właściwą izbę, połączone izby lub pełny skład Sądu Najwyższego.

§ 3. Jeżeli skład jednej izby Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej uchwalonej przez inną izbę, rozstrzygnięcie następuje w drodze uchwały obu izb. Izby mogą przedstawić zagadnienie prawne do rozpoznania przez pełny skład Sądu Najwyższego.”.

Dodatkowo należy wskazać na treść art. 87 ust. 1 u.SN, wedle którego „[u]chwały pełnego składu Sądu Najwyższego, składu połączonych izb oraz składu całej izby, z chwilą ich podjęcia, uzyskują moc zasad prawnych. Skład 7 sędziów może postanowić o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej”.

Jak wskazuje się w doktrynie, „[f]ormalnie rzecz biorąc, uchwały Sądu Najwyższego mające moc zasady prawnej wiążą tylko składy Sądu Najwyższego. Nie mogą one orzekać sprzecznie z taką zasadą prawną, chyba że nastąpi zmiana stanu prawnego lub też Sąd Najwyższy, w specjalnej przewidzianej do tego procedurze, odstąpi od danej zasady prawnej. Uchwały mające moc zasad prawnych wiążą wszystkie składy Sądu Najwyższego, niezależnie od ich rangi. Oznacza to, że uchwała składu siedmiu sędziów, mająca moc zasady prawnej, wiąże nawet pełny skład Sądu Najwyższego (...). Związanie zasadami prawnymi tylko składów Sądu Najwyższego nie oznacza, że zasady prawne pozostają bez wpływu na orzecznictwo sądów powszechnych i sądów wojskowych (...). Zawierają one bowiem zawsze określoną wykładnię danej normy prawnej popartą szeroką argumentacją i autorytetem Sądu Najwyższego. Niezastosowanie się do takiej uchwały wymaga zatem przedstawienia pogłębionej kontrargumentacji, która może się okazać niewystarczająca w razie kontroli kasacyjnej (zażaleniowej) danego rozstrzygnięcia (...). Związanie składów Sądu Najwyższego zasadą prawną kończy się z momentem, w którym zmieniają się treść, okres lub zakres zastosowania przepisu, którego dotyczyła dana zasada prawna” (K. Szczucki, *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2021, tezy 2-5 do art. 87, s. 450-451).

„Zasada związania” wynika z art. 88 § 1 i 3 u.SN (*vide* – K. Markiewicz 3.5. *Związanie sądów wykładnią [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe. Vol. 2*, red. T. Ereciński, K. Lubiński, Warszawa 2021). Jednocześnie przepisy te regulują procedurę odstąpienia od

zasady prawnej uchwalonej przez Sąd Najwyższy. Skład Sądu Najwyższego właściwy do ponownego rozstrzygnięcia problematyki będącej przedmiotem zasady prawnej uzależniony jest od rodzaju składu nadającego uchwale moc zasady prawnej. Jeżeli zasadę prawną uchwalił skład siedmiu sędziów, to zmiany może dokonać skład całej izby. Powinna to być uchwała tej izby, w której wcześniej skład siedmiu sędziów wydał stosowną uchwałę. Jeżeli natomiast uchwałę wydała cała izba, dwie lub więcej połączonych izb lub pełny skład Sądu Najwyższego, to zmiana zasady prawnej powinna nastąpić w analogicznym składzie, tj. odpowiednio w składzie pełnej izby, składzie dwóch lub więcej połączonych izb albo w pełnym składzie Sądu Najwyższego (*vide* – K. Szczucki, *op. cit.*, teza 1 do art. 88, s. 453). Można przyjąć, iż „zasada związania” zasadą prawną, nie wyartykułowana *expressis verbis* w art. 87 i 88 u.SN, wyraża się właśnie w wyjątkowej, sformalizowanej procedurze odstąpienia od zasady prawnej czyli – dokonania wykładni przepisów prawa w inny, niż przesądzono w uchwale o mocy zasady prawnej, sposób.

Wskazano już, iż zasada prawna nie wiąże w sposób formalny sądów powszechnych (pomijając związanie sądu powszechnego lub wojskowego uchwałą o mocy zasady prawnej w sprawie, w której uchwała taka została wydana). Jak wynika z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2017 r., sygn. V CSK 466/16, „[s]ąd powszechny, rozpoznający sprawę, nie jest związany uchwałami Sądu Najwyższego, nawet o mocy zasady prawnej, jeżeli nie zostały wydane w tej samej sprawie. Nie może być jednak wątpliwości, że zajęcie odmiennego stanowiska wymaga przedstawienia argumentacji, która mogłaby skłonić Sąd Najwyższy do rozważenia potrzeby przedstawienia określonego zagadnienia składowi pełnej izby” (LEX nr 2321903).

Odnosząc przyjęte w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego rozumienie istoty i znaczenia przesłanki funkcjonalnej należy w pierwszej kolejności zauważyć, iż co do istnienia tej przesłanki w sprawie, na tle której wywiedziono

pytanie prawne, nie jest przekonany nawet Sąd, podkreślający przecież w pytaniu prawnym, że „formalnie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy [COVID-19] (...) obowiązuje i brak jest podstaw do wyznaczenia składu 3 osobowego przez Prezesa Sądu, albowiem sprawa nie jest szczególnie zawiła ani też nie ma precedensowego charakteru. Brak jest również podstaw do wyznaczenia składu 3 osobowego” (pytanie prawne, s. 2). Innymi słowy, Sąd pytający dokonał już decyzji walidacyjnej co do obowiązującej podstawy normatywnej rozstrzygającej kwestię składu sądu drugiej instancji orzekającego w przedmiocie apelacji, uwzględniając przy tym fakt, iż nie jest formalnie związany zasadą prawną, wynikającą z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r. Przedstawione przez Sąd pytający argumenty na rzecz tezy o istnieniu przesłanki funkcjonalnej uzasadniającej dopuszczalność pytania prawnego oparte są jednak zasadniczo na rozważaniach dotyczących wpływu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego na rozstrzygnięcia sprawy, na tle której sformułowano pytanie prawne, lecz w postępowaniu ze skargi kasacyjnej – przed Sądem Najwyższym. Przyjęte przez Sąd pytający założenia są zatem w tym zakresie nietrafne. Po pierwsze, adresatem zaskarżonych przepisów art. 88 § 1 i 3 u.SN, w obu ich aspektach, jest wyłącznie Sąd Najwyższy. Wynikająca z nich reguła związania zasadą prawną dotyczy bowiem – jak już wskazano – tylko Sądu Najwyższego. Także określona w nich szczególna procedura odstąpienia od zasady prawnej skierowana jest do Sądu Najwyższego, czy – ściślej rzecz biorąc – składów orzekających tego Sądu. Po drugie, zastosowanie zaskarżonych przepisów jest hipotetyczne i może nastąpić jedynie w sytuacji zaskarżenia rozstrzygnięcia Sądu pytającego skargą kasacyjną. Nawet jednak wówczas, gdy Sąd ten, nie uwzględniając zasady prawnej wynikającej z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., orzeknie w składzie określonym przez art. 15zsz¹ ustawy COVID-19, wniesienie skargi kasacyjnej, choć bardziej prawdopodobne, nie jest wszak przesądzone. Nie jest też oczywiste, że Sąd Najwyższy, rozpoznając taką skargę, i będąc związany zasadą prawną z uchwały Sądu

Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2026 r., stwierdzi – zgodnie z tą uchwałą – nieważność postępowania. Możliwe jest przecież również uruchomienie przez skład orzekający procedury odstąpienia od wykładni przyjętej we wskazanej uchwale. Można więc, jak się wydaje, przyjąć, że Sąd pytający, formułując tezę o zależności swego rozstrzygnięcia w zakresie składu orzekającego właściwego do rozpoznania apelacji od orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, opiera się w istocie na presupozycjach co do późniejszego rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, którego treść, a nawet samo istnienie, nie są przesądzone.

Hipotetyczność związku funkcjonalnego, nawet w rozumieniu przyjętym przez Sąd pytający, wynika ponadto ze wskazanej w pytaniu prawnym zależności znaczenia odpowiedzi na pytanie prawne od rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. SK 34/23, w której zaskarżono przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19. Wprawdzie Sąd nie rozwinął szerszej argumentacji w zakresie tego twierdzenia, jednak można – jak się wydaje – przyjąć, że polega ono na tym, iż w przypadku stwierdzenia niekonstytucyjności art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19 nastąpi usunięcie tego unormowania z systemu prawa, co w sposób oczywisty wykluczy dopuszczalność określenia składu orzekającego w sprawie rozpoznawanej przez Sąd pytający na podstawie tego przepisu. Gdyby jednak Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19 jest zgodny z Konstytucją to zasada prawna, wynikająca z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., stałaby „w sprzeczności” z orzeczeniem Trybunału, a zarazem wciąż rodziłaby „zagrożenie” stwierdzenia nieważności postępowania ze względu na rozpoznanie przez Sąd pytający apelacji w składzie określonym przez art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19. Trzeba jednak podkreślić, iż tak zdefiniowana relewancja pytania prawnego nie odpowiada zależności, o której mowa w art. 193 Konstytucji. Przepis ten przesądza bowiem, że roz-

strzygnięcie sprawy musi zależeć od odpowiedzi na pytanie prawne przedstawione przez sąd, a nie od rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w innej sprawie.

W świetle przedstawionych okoliczności należy przyjąć, że przedmiotowe pytanie prawne nie spełnia przesłanki funkcjonalnej, co przesądza o konieczności umorzenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia (art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK).

Niezależnie od powyższej konkluzji należy w pełni zgodzić się z Sądem pytającym, iż uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r. nie może prowadzić do faktycznej derogacji art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, nawet jeśli ten skutek uchwały bezpośrednio miałby dotyczyć – przez związanie zasadą prawną – tylko Sądu Najwyższego, tym bardziej, że sformułowanie tej zasady prawnej nastąpiło de facto w następstwie przeprowadzenia kontroli konstytucyjności art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, do czego Sąd Najwyższy nie jest uprawniony.

Na marginesie trzeba też odnotować, że w dniu 7 lipca 2023 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Ustawa ta została – w dniu 11 lipca 2023 r. – przekazana Prezydentowi i Marszałkowi Senatu. Obecnie jest rozpatrywana przez Senat. Proces legislacyjny ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. nie został zatem zakończony a jej ostateczny kształt (a nawet wejście w życie) nie jest jeszcze przesądzony. Tym niemniej należy zwrócić uwagę, że uchwalona przez Sejm ustawa uchyła przepis art. 15zsz¹ ustawy COVID-19, a jednocześnie wprowadza do k.p.c. nowy przepis – art. 367¹ – o następującej treści:

„Art. 367¹. § 1. Sąd rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego z wyjątkiem spraw:

1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych,

2) rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1,

3) rozpoznawanych w pierwszej instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4

– które podlegają rozpoznaniu w składzie trzech sędziów.

§ 2. W sprawach podlegających rozpoznaniu w składzie trzech sędziów sąd orzeka na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania postanowienia, o którym mowa w art. 224 § 3, lub wyroku.

§ 3. Ilekroć ustawa przewiduje, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego, prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawilóść lub precedensowy charakter sprawy.”.

Art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. stanowi, że w postępowaniach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia ustawy sąd rozpoznaje sprawę w składzie zgodnym z przepisami k.p.c. w brzmieniu nadanym przez tę ustawą. Jeżeli natomiast na podstawie przepisów dotychczasowych do rozpoznania sprawy wyznaczono skład trzech sędziów, dalsze jej prowadzenie przejmuje sędzia wyznaczony jako sprawozdawca. Zgodnie zaś z art. 40 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r., ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia.

W przypadku zatem wejścia w życie ustawy z dnia 7 lipca 2023 r., znaczenie zasady prawnej, wynikającej z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., ulegnie istotnemu umniejszeniu. W sprawach odpowiadających warunkom wskazanym w art. 32 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r., czyli niezakończonych

w dniu wejścia w tej ustawy, zastosowanie znajdzie bowiem art. 367¹ k.p.c., którego treść zasadniczo odpowiada treści uchylanego przez tę ustawę art. 15zys¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, lecz do którego nie można odnieść zasady prawnej wynikającej z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r.

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Herwin
Zastępca Prokuratora Generalnego